

Sygn. akt IV CK 88/05

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 sierpnia 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Elżbieta Skowrońska-Bocian

SSN Zbigniew Strus (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Syndyka Masy Upadłości B.(...) SA w G.

przeciwko Bankowi (...) SA w K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 9 sierpnia 2005 r., kasacji strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 22 października 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

oddala kasację i zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 3.600 (trzy tysiące sześćset) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu w postępowaniu kasacyjnym.

Uzasadnienie

Powód domagał się zasądzenia od pozwanego banku kwoty 211.640 zł z odsetkami za opóźnienie wskazując w uzasadnieniu, że zawarł z pozwanym jako zastawca umowy zastawnicze w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz. U. 96.149.703 ze zm.)

zabezpieczające udzielone mu kredyty, przewidujące zaspokojenie się zastawnika, polegające na przejęciu na własność przedmiotów zastawu rejestrowego (pojazdów przeznaczonych do oddawania w leasing). Pozwany zastawnik złożył w dniach 27 lipca 2000 r. i 17 listopada 2000 r. skuteczne oświadczenia przewidziane w art. 22 ust. 2 ustawy o zastawie rejestrowym /.../ i stał się właścicielem przedmiotów zastawu. Powołany rzeczoznawca ustalił wartość netto przejętych rzeczy na podstawie ich średniej ceny z dnia przejęcia, w łącznej wysokości 962 000 zł i bank o taką kwotę bank zmniejszył swoje wierzytelności z tytułu umów kredytowych.

Po ogłoszeniu dnia 22 czerwca 2001 r. upadłości zastawcy syndyk masy upadłości wystawił faktury VAT z tytułu przejęcia przedmiotów zastawu rejestrowego zawierające cenę netto przejętych pojazdów według wartości ustalonej przez rzeczoznawcę, kwotę podatku od towarów i usług (stawka podstawowa) oraz cenę brutto. Różnica między ceną netto a brutto (kwota podatku VAT) stanowiła przedmiot roszczenia zgłoszonego w pozwie.

Po doręczeniu odpisu pozwu pozwany wystosował pismo z 26 lutego 2003 r. do sędziego komisarza powodowej masy upadłości. Powołując się w nim na żądanie syndyka masy upadłości zapłaty równowartości podatku VAT z odsetkami, bank dokonał „korekty wierzytelności” zgłoszonej wobec masy upadłości, zmniejszając należności główne o kwotę 211.640 zł oraz odpowiednio należności uboczne z tytułu odsetek. Pozwany bank stwierdził w tym piśmie, że różnica między wysokością należności głównej podaną w zgłoszeniu a skorygowaną wysokością zadłużenia B.(...) S.A. stanowi kwotę odpowiadającą wysokości odprowadzonego podatku VAT wynikającego z wystawionych faktur sprzedaży na przedmioty zastawione.

W rozpoznawanej sprawie pozwany bank domagał się oddalenia powództwa, podnosząc zarzut nieistnienia zobowiązania do świadczenia pieniężnego ze względu na niespełnienie się przesłanki określonej w art. 23 ust. 3 zd. drugie ustawy o zastawie rejestrowym /.../, tj. niższą wartość przejętych rzeczy niż wynosiła wierzytelność zastawnika. Zarzucił też brak podstawy prawnej do opodatkowania czynności przejęcia podatkiem od towarów i usług i wystawienia faktury VAT.

Sąd Okręgowy oddalając powództwo stwierdził przede wszystkim, że przejęcie przedmiotu zastawu rejestrowego nie powoduje powstania zobowiązania podatkowego w zakresie podatku od towarów i usług, ponieważ zdarzenie to nie odpowiada hipotezom wykładanych ściśle przepisów art. 2 ust. 2 pkt 3a albo 3b tej ustawy, a pozostałe wypadki powstania obowiązku podatkowego uregulowane w art. 2 ust. 2 w

oczywisty sposób nie mogły również być stosowane. Korekta wierzytelności dokonana przez bank nie była uznaniem długu, które mogło obejmować tylko dług istniejący.

W apelacji powód zarzucał przede wszystkim błędną wykładnię art. 2 ust. 3 pkt 3b lub 5a ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz. U. Nr 11, poz. 50 ze zm. - dalej u.p.t.u.), z preferencją pierwszego z wymienionych przepisów, przez ocenę ograniczoną do praworzeczonego aspektu stosunku prawnego między stronami opierającego się na udzieleniu kredytu i zobowiązaniu do jego spłaty, tj. spełnienia świadczenia pieniężnego.

Oddalając tę apelację Sąd Apelacyjny uznał, że skutki niedoliczenia podatku VAT do wartości przejętych rzeczy ustalonej przez obydwie strony obciążają zastawcę, a zaniechanie to ma doniosłe znaczenie dla wyniku oceny, ponieważ ustalenie wartości brutto (tzn. doliczenie kwoty należnego podatku) zmniejszyłoby jego dług w stosunku do banku i w praktyce podatek ten pokrywa nabywca. Kontynuując motywy rozstrzygnięcia Sąd drugiej instancji nie dostrzegł przyczyn i podstaw zmiany zasad tak ukształtowanego rozliczenia. Podstawy tej nie stanowi faktura wystawiona po „półtora roku” od dokonania rozliczenia nie zaakceptowana przez bank i nie poparta innymi dokumentami potwierdzającymi ustalenia lub odprowadzenie podatku.

Rozstrzygnięcie o skuteczności zarzutu potrącenia jest w przekonaniu sądu odwoławczego domeną postępowania upadłościowego.

Powód wniósł kasację od tego wyroku opierając ją na obydwu podstawach (art. 393¹ pkt 1 i 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym przed 6 lutego 2005 r.).

Pierwszą podstawę wypełnia zdaniem skarżącego naruszenie przepisów: art. 65 i 60 k.c., art. 353 k.c., art. 2 ust. 3 pkt 3a u.p.t.u., art. 498 i 499 k.c., art. 37 prawa upadłościowego.

Naruszenie przepisów postępowania obejmuje art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c. art. 230 k.p.c. i art. 231 k.p.c. oraz art. 382 i 233 k.p.c.

Skarżący wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku i zasądzenie dochodzonej pozewem należności, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu oraz rozstrzygnięcia o kosztach procesu na rzecz powoda.

Rozpoznając kasację na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu i numeracji obowiązującej do dnia 6 lutego 2005 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku znalazło się stwierdzenie, że podatek VAT nie jest elementem cenotwórczym. Z tak kategorycznym sformułowaniem zgodzić się nie można, ponieważ przepis art. 3 ust. 1 pkt 1 zdanie drugie ustawy z dnia 5 lipca 2001 r. o cenach stanowi, że w cenie uwzględnia się podatek od towarów i usług oraz podatek akcyzowy, jeżeli na podstawie odrębnych przepisów sprzedaż towaru (usługi) podlega obciążeniu podatkiem od towarów i usług oraz podatkiem akcyzowym. Jeżeli pojęcie „ceny” użyto w zaskarżonym wyroku zgodnie z definicją zawartą w pierwszym zdaniu powołanego przepisu, to oznacza ona wartość wyrażoną w jednostkach pieniężnych, którą kupujący jest obowiązany zapłacić przedsiębiorcy za towar lub usługę. Dodać należy, że jeśli czynność podlega opodatkowaniu a sprzedający ma obowiązek wystawić fakturę (jest to reguła w obrocie wewnętrznym) dokument ten określa cenę netto, kwotę podatku i cenę brutto. Dlatego cena „do zapłaty” zawiera w sobie podatek, kształtujący jej wysokość. Stwierdzenie to nie przesądza ekonomicznego wyniku transakcji, ponieważ cena netto poza szczególnymi wypadkami (ceny regulowanej) ma charakter umowny i może być dowolnie kształtowana, nawet ze stratą podatnika.

Do uzasadnienia zaskarżonego wyroku należy też dodać oczywistą uwagę o bezwzględny obowiązywaniu przepisów określających wykonywanie obowiązku podatkowego przez podlegające mu podmioty i w tym świetle ocenić wywody uzasadnienia zaskarżonego wyroku dotyczące kształtowania przez strony rozliczenia wartości przejmowanych pojazdów. W sprzedaży lub usługach pole manewru stron dotyczące zapłaty ceny netto albo brutto jest bowiem ograniczone. Jeżeli czynność podlega przedmiotowo i podmiotowo obowiązkowi podatkowemu, to dokumenty sprzedaży zawierają cenę brutto, w przeciwnym razie niemożliwa byłaby kontrola wykonania obowiązku podatkowego.

W rozpoznawanej sprawie przejęcie własności następowało na podstawie umowy zastawniczej, której treść odnośnie do ceny określał przepis ustawy (art. 23 ust. 2 ustawy o zastawie rejestrowym /.../) wskazujący, że jest to cena średnia z dnia przejęcia. Na uboczu można pozostawić zagadnienie, czy norma ta ma charakter bezwzględnie obowiązujący, skoro strony nie zamierzały określić ceny odmiennie. Gdyby zatem przejęcie rzeczy przez zastawnika podlegało obowiązkowi podatkowemu w zakresie podatku VAT strona występująca jako zbywca - podatnik obowiązana byłaby do jego rozliczenia a bank - wierzyciel uzyskałby oryginał faktury potwierdzający zapłacenie podatku naliczonego. Ewentualna umowa mogłaby tylko regulować zakres

umorzenia wierzytelności z podstawowego stosunku umowy kredytu, będącej prawnie odrębnym stosunkiem prawnym od umowy zastawy rejestrowego.

Podstawę faktyczną powództwa o zapłatę stanowiło przekonanie syndyka masy upadłości, że obowiązek podatkowy w zakresie omawianego podatku VAT rodzić musi symetryczny obowiązek wyrównania podatnikowi doznanego uszczerbku polegającego na zapłaceniu podatku należnego. Zapatrywanie to jest trafne w przeważających wypadkach obrotu towarami lub świadczenia usług, opartych na umowach wzajemnych, w których zobowiązanie nabywcy do zapłaty ceny obciążonej podatkiem należy do warunków przedmiotowo istotnych. Źródła takiego zobowiązania nabywcy tkwią jednak w sferze ekonomicznej (na innych warunkach zbywca nie zawiera umów) a nie prawnej. Dlatego w razie zdarzenia prawnego innego niż umowa wzajemna, takiego jak przejęcie przedmiotu zastawy, źródłem obowiązku świadczenia pieniężnego przejemcy może być przepis ustawy albo ważne zobowiązanie wynikające z czynności prawnej. Sąd orzekający o meritum sporu ustalił, że umowa o zapłatę przez zastawnika równowartości podatku VAT uiszczonego przez zastawcę nie była zawarta, tzn. nie zostały złożone oświadczenia woli w tym przedmiocie. Stwierdzenie to odnosi się do sfery faktycznej i kasacja nie przytacza argumentów podważających to ustalenie. Zwłaszcza eksponowane przez skarżącego oświadczenie banku dotyczące korekty wierzytelności zgłoszonej do masy upadłości nie podważa ustaleń faktycznych stanowiących podstawę wyroku. Trudno zresztą przypuszczać aby racjonalnie postępujący bank, który wyłożył środki pieniężne tytułem kredytu godził się następnie na świadczenia pieniężne na rzecz swojego dłużnika, poza wypadkiem określonym w art. 23 ust. 3 ustawy o zastawie rejestrowym /.../, tj. przejęcia przedmiotów ponad wysokość wierzytelności. Również umowa kredytowa, umowa zastawnicza, ani przepisy podatkowe i przepisy regulujące kredyty bankowe nie nakładają zobowiązania świadczenia pieniężnego przez bank – zastawnika na rzecz zastawcy z omawianego tytułu.

Powyższe konstatacje prowadzą do wniosku, że nie było potrzeby rozstrzygnięcia kwestii powstania obowiązku podatkowego po stronie upadłego, ponieważ jego istnienie nie wywołuje bezpośredniego zobowiązania do zapłaty przez zastawnika. Jak wyżej stwierdzono opisane skutki wykonania umowy zastawy rejestrowego wpływają bezpośrednio na wysokość wierzytelności pieniężnej zastawnika a tylko w wyjątkowych wypadkach rodzą jego zobowiązanie do zwrotu nadwyżki. Gdyby przyjąć hipotetycznie, że prawidłowa była wykładnia art. 2 ust. 2 u.p.t.u. dokonana przez stronę powodową,

ozn. że powstał po jej stronie jako podatnika obowiązek podatkowy to powództwo należało również oddalić.

Rozpoznawanie kasacji w granicach przytoczonej podstawy wymaga zwrócenia uwagi, że powołany - jako jedyny - przepis art. 2 ust. 3 pkt 3a u. p.t. u. nie dotyczy przejęcia przedmiotu zastawu rejestrowego lecz odmiennej czynności, przelewu wierzytelności. Tymczasem realizacja prawa rzeczowego zastawu rejestrowego nie ma na celu przeniesienia wierzytelności z wierzyciela na dłużnika – zastawcę w zamian za prawo do towaru lub usługę. Bank kredytujący zmierza bowiem do zaspokojenia swego roszczenia ze skutkiem wygaśnięcia przysługującej mu wierzytelności. Nadto, w prawie podatkowym stosowanie analogii ze względu na podobieństwo niektórych przesłanek regulacji jest niedopuszczalne, ponieważ luka w prawie podatkowym oznacza brak obowiązku podatkowego. Odmienna wykładnia prowadziłaby do wniosków niezgodnych z konstytucyjną normą (art. 217) określającą zasadę nakładania daniny publicznej przez ustawę, przez co należy rozumieć nie tylko rangę aktu normatywnego ale i treść przepisu.

Skarżący w zarzucie naruszenia art. 65 k.c. przypisuje sądowi „przyjęcie, że strony umówiły się umową zastawu rejestrowego o ceny średnie przedmiotów zastawu obowiązujące w chwili przedmiotów zastawu jako ceny brutto, a więc zawierające podatek od towarów i usług (VAT)...”. Odpowiedni fragment uzasadnienia ma jednak następujące brzmienie: „ Strony, a tym bardziej powód, nie wykazują, z jakich przyczyn przy ustalaniu wartości przejętych rzeczy nie została doliczona wartość należnego według twierdzeń powoda podatku VAT...” Z powyższego wynika błędne odczytanie stanowiska sądu i bezzasadność przytoczonej podstawy kasacji.

Również zarzut naruszenia art. 353 k.c. jest niezrozumiały. Przepis ten dzieli się na dwa paragrafy, określające istotę zobowiązania i świadczenia. Nawiązanie w uzasadnieniu kasacji do zarzutu ograniczenia swobody umów pozwala przypuszczać, że skarżący miał na myśli art. 353¹ k.c. W takim wypadku również nie można dopatrzeć się zakwestionowania wskazanej zasady, skoro w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wyrażono „niezrozumienie” dla braku porozumienia stron odnośnie rozkładu obciążenia podatkiem VAT.

Pozostałe przepisy prawa materialnego - art. 498 i 499 k.c. oraz art. 37 prawa upadłościowego nie miały zastosowania w sprawie o zapłatę ze względu na przytoczoną podstawę oddalenia powództwa. Bezzasadność roszczenia nie wynika z umorzenia wierzytelności powoda wskutek potrącenia lecz z braku podstaw żądania zapłaty. Sąd

drugiej instancji prawidłowo wskazał, że charakter prawny i skuteczność „redukcji” przez wierzyciela zgłoszonej przez niego wierzytelności do masy upadłości powinny być ustalane w tamtym postępowaniu, a przepis art. 131 § 1 pkt 10 pr. upadł. nie wyłączał zrzeczenia się wierzytelności lub zawarcia ugody. Z tej samej przyczyny nie można uznać, że sąd naruszył art. 328 § 2 k.p.c. i nie wyjaśnił podstawy prawnej wyroku w części dotyczącej korekty wierzytelności przez pozwany bank.

Skarżący błędnie upatruje w tym oświadczeniu uznanie roszczenia. Uznanie właściwe rodzące skutki procesowe przytoczone w art. 213 § 2 k.p.c. jest aktem dyspozycyjnym strony pozwanej zmierzającym do zakończenia procesu wyrokiem uwzględniającym powództwo w całości lub w części. Odpowiedź na pozew, w której pozwany domagał się oddalenia powództwa zaprzecza sugestiom powoda i zarzutom naruszenia przepisów postępowania przez nieuwzględnienie tego uznania.

Z podanych wyżej przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² k.p.c. oddalił kasację.